

2715 Castrén wrote the review for the Imperial Academy of Sciences in order to answer if Schrenk's work should be awarded the Demidov Prize and it was published in *Suomi* 1850 p. 68–80. The mscr has not been preserved. The prize was awarded to Schrenk. Castrén 1850; Bulletin de la classe historico-philologique VII: VIII, Suppl.; Бэръ & al. 1850.

The Demidov Prize was given from a special fund donated to the Academy of Sciences by Pavel' Nikolaevič Demidov (1798–1841), from which 5,000 roubles were given yearly to different scientific works. Mikola 1910: 237. (TS)

2716 Alexander Gustav von Schrenk (1816–1876) was a naturalist of Baltic German origin, assistant at the Botanical Gardens at St Petersburg in 1834–1837, later lecturer and *Privatdozent* of mineralogy at the University of Tartu (Dorpat) in Livonia. Schröder 1891. (TS)

14 **Schrenk's Reise durch
die Tundren der Samojuden.
bedömd af M. A. Castrén²⁷¹⁵**

Oftare än någonsin förut hafva under de sistförflutna åren vetenskapliga resor blifvit verkställda till de nordliga delarna af Ryssland och Sibirien. Både inhemska och utländska lärda hafva ansträngt sina bemödanden att med forskningens fackla belysa de dunkla polar-länderna. Det är företrädesvis den yttre naturens särskildta företeelser, som utgjort föremålet för de lärdas nitfulla sträfvanden. Hvad åter det menliga lifvets förhållanden beträffar, så har man åt detta håll vanligen egnat endast en ringa och ytlig uppmärksamhet. I synnerhet har bland nordens innevånare den Samojudiska folkstammen blifvit med likgiltighet betraktad. Bland de resande, som likväl bemödat sig om att vinna en noggrannare kännedom af nyssnämnda folkstam, intager H[er]r Schrenk²⁷¹⁶ onekligen ett af de främsta rummen. Visserligen var ethnologien äfven för honom en bisak, men han har likväl vårdat sig derom med en omsorg, som förtjenar all aktning.

Såsom bekant är, verkställde Hr Schrenk 1837 om sommaren en resa till Samojud-tundrorna i Archangelska gouvernementet på bekostnad af Kejsrerliga Botaniska trädgården i S:t Petersburg. Resultaterna af denna resa har han nyligen börjat framlägga för allmänheten uti ett

arbete, som bär till titeln: *Reise nach dem Nordosten des europäischen Russlands durch die Tundren der Samojuden zum arktischen Uralgebirge auf allerhöchsten Befehl für den Kaiserlichen botanischen Garten zu S:t Petersburg im Jahre 1837 ausgeführt von Alexander Gustav Schrenk*. Af detta verk har första delen år 1848 utkommit i Dorpat och utgör 730 sidor i 8:o. Den andra delen, som äfven tyckes blifva den sista, ligger ännu under pressen, men ref[erenten] har dock varit i tillfälle att äfven af denna del se de hitintills tryckta arken, hvilka redan upptaga 432 sidor. I den förra delen, som är affattad i form af dagbok, redogör Förf[attaren] för resans förlopp och meddelar dervid i kronologisk ordning sina under resan gjorda iakttagelser. Den andra delen innehåller åter strödda uppsatser, som hänföra sig dels till sjelfva landet och dess produkter, dels till ortens innevånare, deras språk, sånger o. s. v. En af dessa uppsatser är Förf. meddelad af Hr Keyserling²⁷¹⁷, en annan af Prof. Kämtz²⁷¹⁸, tre äro lånade ur tryckta källor, de öfriga nio hafva flutit ur Förf:s egen penna.

Då ifrågavarande skrift blifvit af Förf. inlemnad till Demidoffska pris-konkursen, har Kejsersliga Vetenskaps-Akademien i Petersburg af mig affordrat ett bedömande öfver de delar af arbetet, som beröra ethnologiska förhållanden. Förrän jag går att uppfylla detta förtroende, torde det vara mig tillåtet att ur företalet till Förf:s arbete åberopa följande ställe: "Dem wissenschaftlichen Publikum, dem ich dies Werk vertrauensvoll in die Hände lege, wünsche ich darin ein treues Bild von der Natur eines wenig gekannten, wenig einladenden Landstrichs mit dessen Bewohnern gegeben zu haben. An einem redlichen Eifer dieses Bild nach allen Seiten hin

2717 Count Alexander Friedrich Michael Lebrecht Nikolaus Arthur von Keyserling (1815–1891), Baltic German geologist and palaeontologist, biologist and geographer, considered to be the founder of geological research in Russia. He also held administrative positions at the University of Dorpat/Tartu in the 1860s. Keyserling arranged an expedition to the River Pečora in 1843, and his book about it was awarded the Demidov Prize of the Imperial Academy of Sciences. Stackelberg s.a. [1930]: 142–143; Eesti elulood: 155–156; Tammiksaar 2007a; Fritscher 2007. (TS)

2718 Ludwig Friedrich Kämtz (1801–1867), physicist and meteorologist, known as the founder of modern meteorology, Professor of Physics at the University of Dorpat/Tartu, later Member of the Academy of Sciences in St Petersburg. Tammiksaar 2007b: 189–190; Allgemeine deutsche Biographie XV: 76. (TS)

mit seinen Schatten und Lichtern hervorzuheben, hat es nicht gefehlt, und wo eine lautere Wahrheitsliebe die Feder des deskriptiven Reisenden führte, da können auch die magersten Berichte Nutzen schaffen. Das Mehr oder Weniger dieses Nutzens aber wollen wir nicht erwägen, da ein Jeder nur so viel ausgiebt, als er mehr besitzen könnte." – Med dessa ord har Förf. velat antyda den synpunkt, hvarur han önskar se sina rese-iakttagelser bedömda. Att detta bör ske efter principen: "non quantum, sed quale," är Förf:s billiga fordran, och för min del skall jag bjuda till att i detta afseende gå hans önsknningar till möte.

Jag vill således icke fästa någon synnerlig vikt derpå, att Förf. dels alldeles stillatigande förbigått, dels ofullständigt behandlat vissa ämnen, hvilkas i ethnologiskt hänseende äro af den allrastörsta betydelse. I förbigående må likväl nämnas, att man ur Förf:s arbete ej är i stånd att vinna någon redig insigt om Samojedernas sociala förhållanden i allmänhet, och allraminist om deras egendomliga sätt att sig emellan skipa lag och rätt. I d. II bilagan VI meddelar Förf. visserligen i utdrag en öfversättning af det till Samojedernas i Archangelska gouvernementet förvaltning utgifna och allernådigst stadfästade reglemente; men såsom hvarken läskunniga eller det Ryska språket mäktiga lefva de flesta Samojed-stammar ännu i okunnighet om detta reglemente och följa i de flesta mål sina egna af fäderna ärfda stadganden. Om dessa i många afseenden obestämde och godtyckliga, men i hvarje fall ganska viktiga stadganden har Förf., såsom nämndt är, lemnat läsaren i okunnighet. Bristfällig och till en del felaktig är äfven Förf:s framställning af Samojedernas magiska religions-kult, deras allmänna lynne och karaktär, deras känslo- och föreställnings-sätt, deras språk, seder o. s. v. I allmänhet har Förf. under sin korta, af olikartade göromål upptagna resa ej hunnit egna tillbörlig uppmärksamhet åt sådana ämnen, som afse folkets inre, andliga verksamhet – ämnen, hvilka i följe

af sin ideella natur äro svåra att i hast uppfatta och genomskåda.

Deremot äro hans ethnologiska uppgifter mera uttömmande och med få undantag högst pålitliga uti alla de frågor, som röra lifvets yttre förhållanden. Van att såsom naturforskare mikroskopiskt skärskåda föremålets minsta beståndsdelar, låter han äfven såsom deskriptiv ethnolog ingen ting halka förbi sin blick, utan aftecknar allt med den yttersta noggrannhet. Hans ethnologiska beskrifningar skola måhända förekomma den stora allmänheten alltför minutiösa och föga underhållande, men för vetenskapsmannen äga de ett högt värde i och för teckningens trohet. Det synes tydligt att Förf. med allvar omfattat sitt reseändamål, och om den ethnologiska delen af hans arbete här och der också erbjuder några svagare partier, så öfverskyllas de dock lätt af det goda och förtjenstfulla, som Förf. äfven i ethnologiskt hänseende presterat.

Då jag med fullt erkännande af Hr Schrenks förtjenster likväl tilldelat hans arbete icke blott särskildta brister, utan äfven verkliga fel, torde det vara min pligt att till rättfärdigande af mitt omdöme ur hans arbete uppsöka åtminstone en och annan felaktig uppgift. En fiende till all småaktig kritik skall jag bjuda till att framhålla sådana misstag och förseelser, som enligt min åsigt äro antingen i ethnologiskt eller lingvistiskt hänseende af någon större betydighet.

En omständighet, hvarpå Förf. sjelf synes fösta en synnerlig vikt, är det ömsesidiga förhållande, hvori Samojeder och Ishemska Syrjäner stå till hvarandra. Såsom billigt är, tager Förf. de förtryckta Samojedernas parti, men det vill synas mig såsom skulle han härvid göra sig skyldig till mången orättvisa emot Syrjerna. Han skildrar dem ifrån början till slut såsom ett på en gång halsstarrigt och krypande, otjenstfärdigt, misstroget, sniket och vinningslystet slägte. Han äger för dem inga bättre epitheter än äfventyrare och djerfva fribytare, han beskyller dem för mord, plundring och de gröfsta illgerningar. Han låter ingen dager falla

på den mörka tafla, hvarpå han tecknat en bild af de Ishemska Syrjänernas national-karaktär. Och dock torde hvarje opartisk domare nödgas erkänna, att man just hos de Ishemska Syrjänerna träffar mera ädelt, godt och berömvärdt, än hos samtliga deras grannar. Hvad jag i synnerhet skattar högt hos Syrjänerna, är deras vecka, milda, ömma hjertelag, hvarom äfven alla genuina sånger bära ett öjafaktigt vittnesmål^{xv}. En naturlig följd af detta hjertelag är den allmänt kända välvilja och hjälpsamhet, som Syrjänen är redo att visa hvar man, som med vänskap och förtroende nalkas honom. Äfven för sin djupa rättskänsla åtnjuter Syrjänen till och med hos sina fiender mycken aktning. Slutligen har jag hört hans trofasta, redbara, pålitliga karaktär öfverallt på det fördelaktigaste vitsordas, och jag har äfven sjelf varit i tillfälle att se de mest otvetydiga bevis på denna för de Finska folkslagen nästan medfödda dygd. Det kan med rätta läggas Syrjänerna till last, att de på olofliga vägar tillegnat sig Samojedernas renar och gjort sig till herrar öfver deras land, men så mycket jag med Förf. beklagar det arma Samojed-folkets öde,

xv. Förf. yttrar i del I. sid. 222, att bland Syrjänerna både män och qvinnor "nur russisch singen". Denna uppgift är dock alldeles ogrundad. Det borde icke vara Förf. obekant, att Syrjänska folksånger esomoftast blifvit genom trycket meddelade i Rysk öfversättning. Just på de orter, der Forf. sjelf färdats, har äfven jag antecknat åtskilliga sånger, diktade på Syrjänernas eget tungomål. Tvenne af dessa sånger finner Förf. utgifna i Svensk öfversättning i tidskriften "Fosterländskt Album." – En annan inadvartens beträffande Syrjänerna har Förf. låtit komma sig till last i samma del sid. 223, der han säger: "seit kurzem erst ist das Neue Testament von einem russischen Geistlichen zu Ishma aus dem Slawonischen in die syrjänische Sprache übertragen worden." Det är känt att en på Syrjänska affattad öfversättning af Matthei evangelium redan 1823 blifvit utgifven i Petersburg. Denna är dock icke gjord af en Ishemsk prest, utan af Protorejey i Ustsüssolsk Alexander Schergin. Skulle den Ishemska öfversättningen tilläfventyrs existera i manuskript?

tror jag dock att Syrjänerna ej drifvit förtrycket längre än hvarje annan nation i deras ställning skulle hafva gjort.²⁷¹⁹ Hvad jag med visshet vet, är att Syrjänerna under min vistelse i Ishemsk rådplägade om medlen att göra en ända på detta förtryck och få de sämsta bland sina bröder, hvilka uppgåfvos till trettio man, utdrifna ifrån tundran. Redan denna enda handling bevisar tydligt, att mängden bland Syrjänerna ändock är ett ädelt, rättänkande folk, och att våldsverkarne äfven bland dem göra till undantagen. Men Förf. har i sin skildring af Syrjänerna endast haft de sitt varma deltagande för Samojederna, helt och hållet förbisett de många ädla egenskaper, som utmärka kärnan af det Syrjäska folket.

Lika frikostigt Förf. varit i tadel mot Syrjänerna, likaså mycket beröm har han å andra sidan slösat på Samojederna. Han ser i dem endast lidande martyrer, som med tålmod och undergifvenhet bära sitt öde, som bemöta sina förtryckare med underdånig lydnad och lätt glömma lidna oförrätter. Med min kännedom om Samojederna vore jag frestad att tilldela dem nästan helt och hållet motsatta egenskaper. Att de i grunden äro ett godt, fridsamt och försonligt släkte, derom är ingen fråga. Men hvad deras tålmodighet och "resignierte Unterwürfigkeit" beträffar, så äro dessa dygder hos Samojederna af en ganska tvetydig beskaffenhet. Sannt är väl att de i yttre måtto visa mycken kyla och likgiltighet, att de bära skenet af ett orubbadt lugn, att de icke ofta öfverila sig i handling, utan i allmänhet förhålla sig emot vän och fiende så passivt som möjligt. Men det oaktadt äro de af ett ängsligt och ömtåligt lynne, de knota och klaga öfver hvarje småsak, lägga den minsta förolämpning tungt på sitt sinne och glömma visst icke så lätt, som Förf. menar, en liden oförrätt. Alltför slappa att gifva luft åt sin vrede harmas de så mycket mera i sitt inre och gömma sina känslor i djupet af sitt hjerta. Sålunda har enligt min åsigt Förf:s uppfattning af Samojedernas lynne och karaktär mera sin tillämpning på deras yttre beteende, än deras inre väsen.

2719 Although Castrén himself had criticized quite sharply the aim of the Komi of acquiring Nenets' reindeer and pasture land for themselves, here the idea of Finno-Ugric ethnic affinity overrides the critical viewpoint. (TS)

Att Förf. öfverhufvud icke hunnit kasta en djupare blick i Samojedernas inre, andliga lif, denna af mig redan ofvanföre uttalade mening finner jag isynnerhet bekräftad i framställningen af nämnda folks religiösa föreställningar. Många bland Förf:s reflexioner inom detta gebiet äro nästa på måfå uppkastade och sig emellan föga sammanhängande. Det heter t. ex. sid. 402: ”Num ist gütig und herrlich und gewaltig: er sieht und weiss alles, aber er ist zu erhaben um auf die Schicksale der armseligen Menschengeschlechts herabschauen zu wollen; er ruht daher, nachdem er Einmal alles Wesen ins Leben rief, und überlässt die Leitung der Welt den Tadebzen. Die Tadebzo sind unsichtbare Wesen geistiger Natur mit überirdischer Macht begabt; sie erfüllen die Erde und die Lüfte und regieren die Schicksale der Menschen; sie stellen ursprünglich das Princip des Bösen dar, welches dem Num, dem Princip des Guten, zuwider handelt; denn sie wollen überall das Böse und schaffen es, allein sie verhüten es auch und schaffen Gutes dem, welchem sie wohlwollen, der ihre Abbilder in Ehren hält und ihnen zahlreiche Opfer bringt.”

Förf:s mening är i så tydliga ord uttalad, att den ej kan missförstås. Num förstår den goda, Tadebzjerna den onda principen. Hvad Num vill, det vilja således icke Tadebzjerna, utan handla städse i motsats mot hans önsknings. Icke desto mindre har Num, för att få hvila i ro, godvilligt öfverlemnadt verldsstyrelsen åt Tadebzjerna – sina fiender och vedersakare. Det orediga och motsägande i denna framställning faller en och hvar lätt i ögonen. Det är omöjligt att begripa, hvarföre den maklighet älskande Num gifvit sig mödan att skapa verlden, då han *godvilligt* anförtror den i händerna på onda, mot hans afsigter fiendtliga makter, hvilka till följe af sin inneburna natur omöjligen kunna underlåta att förstöra hans verk. Förf. medger visserligen att Tadebzjerna äfven kunna öfva det goda, men då äro de ju icke den onda principens representanter; ty fattas det onda såsom princip, så kan väl derur icke annat än

ondt emanera. Den motsägelse, hvori Förf. här sväfvat, synes han i sjelfva verket äfven sjelf hafva anat, ty han korrigerar sina ord på följande sida och yttrar, att Tadebzjerna "das wandelbare Princip des Bösen darstellen." Men uttrycket: "das *wandelbare Princip*" innehåller en ny motsägelse, ty det hör till begreppet af ordet *princip*, att det icke kan vexla emellan tvenne motsatser, utan är och förblir sig evigt, oföränderligt lika.

Till dessa och många andra härmed sammanhängande motsägelser synes Förf. hafva blifvit förledd af Grekiska religions-bekännare, hvilka med afsky betrakta Samojedernas hedniska kult och föreställa sig deras Tadebzjer såsom absolut onda väsen, hvilket de i Samojedernas egen föreställning icke äro. Man tilldelar dem visserligen små nycker och kapriser, men såsom Nums vedersakare framträda de dock alldrig, utan hysa för honom mycken fruktan och underkasta sig lydigt hans vilja. Men det är icke allenast Num, som äger makten öfver Tadebzjerna; äfven Schamanerna förmå att hålla dem i tygel, och deras hela makt består enligt Samojedernas föreställning i konsten att använda Tadebzjerna för sina ändamål. Det är jußt i egenskap af Schamanernas tjänste-andar, som Tadebzjerna spela en betydande role och derpå syfta äfven sjelfva deras namn, som är bildadt af *taadibe*, Schaman. Om deras öfriga verksamhet hafva Samojederna föga kunskap, ehuru Förf. tilldelar dem många viktiga egenskaper. Han yttrar bland annat, att alla de med namnen *Hahe* och *Sjadaei* betecknade idoler "nur Abbilder der Tadebzien sind." Måhända förekommer denna föreställning här och der hos mera civiliserade Samojeder, hvilka genom umgänget med Ryssar kommit till den insigt, att helgonbilderna hos den grekiska kyrkans anhängare endast äro symboler af helgonen. Men är det fråga om genuina Samojeder, så tro de om sina idoler fullt och fast, att de icke blott representera, utan verkligen äro gudomliga väsen. Såsom Förf. sanningsenligt anför, plåga Samojederna offra renar åt sina idoler och smörja dem med blod.

Detta göra de i den öfvertygelse, att idolerna ingalunda äro bilder, utan lefvande väsen, som behöfva föda och näring. Utom den materiella förmågan att äta och dricka tilldela Samojederna sina idoler äfven många andliga egenskaper, men fatta dem ej såsom utom bilden existerande, utan deri inneboende. *Hahe* och *Sjadaei* äro sålunda förkroppsligade gudamakter och utgöra föremålet för hvar mans dyrkan. *Tadebjerna* deremot äro idel andeväsanden, synbara blott för Schamanens öga och otillgängliga för hvar och en, som ej är invigd i magiens hemligheter.

I fråga om de tvenne slag af gudabilder, som Samojederna benämna *Hahe* och *Sjadaei*, förklarar Förf. sid. 405 not. 1, att han ej kunnat utreda skillnaden emellan nämnda idoler, men förmodar likväl på grund af en högst misslyckad ord[-]derivation²⁷²⁰, att *Sjadaei* betecknar "en art oread," en gudabild (*Hahe*), upprett på en höjd (*sja*). Det rätta förhållande är emellertid, att *Hahe* betecknar gudabilder i allmänhet och de af sten i synnerhet, då åter med *Sjadaei* endast förstås af träd formade, med mennisko-anleten afbildade idoler. Ordet *Sjadaei* härstammar icke af *sja*' höjd, såsom Förf. menar, utan af *sja*' anlete (gen. *sjad*) och betecknar i bokstaflig öfversättning: "med anlete försedd." Det är egentligen på sina träd-idoler, som Samojederna inskära menskliga anleten, och af sådan anledning hafva företrädesvis dessa blifvit benämnda *Sjadaei*. Förf. föreger visserligen (sid. 405), att det äfven gifves sten-idoler, som Samojederna försett med mennisko-anleten, men för min del har jag aldrig sett sådana och vågar till och med betvifla deras tillvaro.

Hvad Förf. sid. 408 yttrar om Samojedernas björndyrkan äger till en del sin riktighet. Jag skulle dervid likväl vilja anmärka, att Samojederna i björnen icke enligt Förf:s åsigt endast ära ett skadedjur, utan en verklig gudomlighet. Icke heller kan jag dela Förf:s mening deri, att björnen hos Samojederna skulle åtnjuta en lägre rang än *Tadebjerna*, ty jag har mig bekant att åtminstone några Sibiriska Samojed-stammar, i

likhet med de Jeniseiska Östjakerna, uti björnen vörda Tadebjernas högsta styresman och öfverhufvud. Äfven af de Archangelska Samojederna aktas en ed, som svärjes vid björnens nos, för vida mäktigare än den vid idoler, hvilka Förf. håller för Tadebjernas representer. Att Förf. sett björnkranier ligga strödda såsom offer kring idolerna bevisar i det hela taget ingen ting för hans åsigt, ty det är icke, utan den inneboende gudomliga kraften och visheten, som Samojederna i björnen dyrka. Den yttre djuriska företeelsen anse de blott för en omklädnad, som björnguden²⁷²¹ tros kunna efter behag utbyta emot hvarje annan gestalt.

I första delen sid. 523 o. f. lemna Förf. en utförlig beskrifning af Samojedernas begrafnings-sätt och särskildta dervid förekommande ceremonier. Bland Förf:s här meddelade uppgifter äro somliga något afvikande ifrån de af mig erhållna; men då bruk och plägseder på olika orter kunna vara olika, vill jag ej förneka den möjliga sannfärdigheten af Förf:s iakttagelser. Endast hvad sjelfva begrafnings-sättet beträffar, måste jag anmärka att Samojederna, enligt de upplysningar jag erhållit, endast om sommaren hafva för sed att nedgräfvat de hädangångna i jorden. Om vintern deremot nedlägga de sina döda ofvan jord i så beskaffade kistor, som Förf. skildrar i del I sid. 682 o. f., utan att likväl nämna ett ord om deras bestämmelser af vinter-grafvar. Att det olika begrafnings-sättet om vintern och sommaren af Förf. icke blifvit vidrördt, förundrar mig så mycket mer, som andra redan förut fästat uppmärksamheten vid denna omständighet.

Förf:s framställning af Samojedernas religiösa föreställningar och särskildta vid den yttre kulturen förekommande bruk skulle i sanning erbjuda tillfälle till många speciella anmärkningar; men då det ifrån början icke varit min afsigt att ingå i en detaljerad kritik af Hr Schrenks vidlöftiga arbete, vill jag härmed lemna hela det religiösa gebietet å sido och tillåta mig ett par flyktiga anmärkningar af historiskt innehåll.

- 2722 ålderdoms-/lemningar
 2723 Historian Aron Christian Lehrberg (1770–1813). Wichmann 1913. (TS)

De i nordliga delarna af Archangelska gouvernementet här och der förekommande *jordgropar* anser Förf. vara en kvarlefva af de gamla så kallade Tschuderna, hvilka varit ortens *Aborigines*. Mig synas likväl dessa gropar icke äga den ålder, att de rimligen kunna tillskrifvas det härifrån längesedan försvunna Tschud-folket. Jag har derföre på ett annat ställe uppkastat den förmodan, att ifrågavarande ålderdoms-lemningar²⁷²² varit Syrjäernas forna bostäder och såsom stöd för denna mening anført, att de i Syrjänskan benämnas *gort*, som tillika betecknar hem. Jag har häruti kanske misstagit mig, men i Hr Schrenks framställning förekommer dock intet, hvarigenom min mening vore vederlagd. Tvertom synes mig hela hans behandling af dessa minnesvärda fornlemningar vara nog lösligt hållen.

Uti den andra delen (sid. 222–258) förekommer en bilaga under titel: "Über die Jugren und das Jugrische Land." Förf. söker häri vederlägga Lehrbergs²⁷²³ åsigt om utsträckningen af Jugrernas land och beskaffenheten af deras nationalitet. Enligt Hr Schrenks mening har namnet Jugrer ursprungligen betecknat icke Ostjaker och Woguler, utan transuralska Samojeder, och hvad landet Jugrien beträffar, så låter han det utsträcka sig ända till hela den af nämnda Samojeder bebodda Ishafskuften. Kanske har Lehrberg i sjelfva verket felat deri, att han bestämt den 67:de breddgraden till Jugriens nordliga gräns. Orsaken till denna skarpa gränsbestämning är påtagligen den, att Lehrberg ville från hvarandra noga åtskilja Samojedernas och Jugriernas (d. ä. Ostjakernas och Wogulernas) områden. Men en sådan råskillnad existerar ej i verkligheten, ty likasom å ena sidan Samojederna intaga stora sträckor söder om den 67:de graden, likaså träffas äfven nomadiserande Ostjak-stammar vida norr om denna breddgrad vid sjelfva Ishafskuften. Skulle Lehrberg nogare hafva betänkt detta förhållande, så hade troligen också han utsträckt det Jugriska landet ända till Ishafskuften, men med reservation att befolkningen närmast kuften

endaßt till en ringare del utgöres af Ugrier. För denna modifiering af Lehrbergs mening vore jag för min del mycket benägen. Men att det ursprungligen varit Samoieder, som blifvit kallade Jugrier, och att sistnämnda beteckning först i en sednare tid blifvit öfverflyttad på Östjaker och Woguler, detta är en åsigt för hvilken Förf. troligen icke vinner någon anhängare. Att redan i urälsta tider Jugrier och Samoieder blifvit från hvarandra åtskilda, bevisar bland mycket annat en kronik-anteckning i Karamsin II: not 238.²⁷²⁴ Förf. skall kanske emot denna anteckning anföra detsamma, som han anført emot en annan likartad, af Lehrberg åberopad, ännu tidigare kronik-anteckning, neml[igen] att man med Samoieder här bör förstå de vester om Ural boende. Men hvad berättigar Förf. till detta antagande? Ingalunda den omständigheten att Jugrien tilläfventyrs utsträckte sig till Ishafvet, ty här funnos ju icke blott Samoieder, utan äfven Östjaker. Något annat bevis, som vore värdt att nämnas, har jag dock ej kunnat ur Förf:s afhandling utleta för denna hans djerfva mening. Det vill öfverhufvud förekomma mig, såsom skulle Hr Schrenk i sin kritik öfver Lehrberg hafva gifvit sig ut på ett fält, der han ej varit rätt hemmastadd. Jag skall kanske snart nog komma i tillfälle att närmare motivera detta påstående.

En annan bilaga har Förf. sid. 259–331 egnat åt de Samoiediska och Syrjänska språken. Han nämner här inledningsvis ett och annat om det förstnämnda språkets allmänna natur och lemner derpå en förteckning på Samoiediska och Syrjänska ord. Efter mitt omdöme är äfven denna bilaga af en mera underordnad förtjenst. Hr Schrenks ordsamlingar äro visserligen rikare och i alla afseenden bättre än Klaproths, men de uthärda dock ej någon strängare kritik. Först och främst måste det läggas Förf. till last att han, utan att äga någon nogare kännedom om ljudens natur och väsen, företagit sig att bilda ett nytt orthographiskt system, som strider emot ljudlärans första begrepp. Så känner han icke naturen af mouillerade konsonanter, utan betraktar

2724 Castrén refers here to Nikolaj Mixajlovič Karamzin's *Geschichte des Russischen Reiches*, a work published in several different editions in various languages in the 1810s and 1820s, above all in twelve volumes in Russian in 1816–1829. Forsman – Mikkola 1912; Schönle 2004. (TS)

- 2725 *N* written above *g*.
 2726 *N* written above *g*.
 2727 In the footnote at the word *jagana*, Castrén wrote in both cases an *h* above the *g*: *jahana*.
 2728 *H* written above *g*.
 2729 *namn-/likhet*

mouilleringen såsom hörande till efterföljande vokal och betecknar den med en prick ofvan vokalen, t. ex. *né*, (*nje*) weib, *salé* (salje) Vorgebirge, *nú* (nju) Sohn. Dock är icke ens denna princip systematiskt följd, utan *e* blir af Förf. ofta begagnadt, utan att föregående konsonant är mouillerad, alldeles såsom det Ryska *e* t. ex. *nébe* (läs: njebe) Mutter, *méje* (läs: mēje) Schwägerin, *jésé* (läs: jēse) Eisen o. s. v. Utom dessa och otaliga andra af Förf. begångna fel i orthographien har han äfven påtrugat Samojediskan åtskilliga ljud, som det mig verterligen icke äger, t. ex. *ɔ*, *ɔʒ*, *ɔʒ* o. s. v. I företalet till sitt arbete yttrar Förf. om *ö*, att det är helt och hållet främmande för Samojediskan, men i ordförteckningen förekommer dock nämnda ljud i flera ord, t. ex. *tösa* (s. 277)[,] *görm*²⁷²⁵ (278), *görmandsj*²⁷²⁶ (314). Till felaktigheterna hör vidare att han i talrika fall förväxlar med hvarandra skilda former: den absoluta med den suffixiva, casus Nominativus med Locativus^{xvi} 2727, Infinit[ivus] med Supinum o. s. v. Slutligen kan jag ej underlåta att anföra klander emot Förf:s gränslösa passion för ordhärledningar, hvilka ofta äro högst fantastiska, men icke desto mindre tjena till grundlag för viktiga resultat. Jag har redan förut anmärkt, huru Förf. af *Sjadaei*, en med anlete försedd gudabild, gjort en oread, en "Hügelgott". Genom en lika vågad kombination bildar han *Ugrer* af ordet *orgoi*²⁷²⁸, såsom Samojeder benämns af Östjaker, och jußt denna förmenta *namn[-]likhet*²⁷²⁹ anför han såsom ett bevis för Samojedernas identitet med *Jugrierna*. Ännu ett prof på Förf:s sätt att gå till väga vid sina ord-derivationer. Han säger i första delen s. 536–7: "Die Sterne bezeichnet das Wort Númgy, dessen Etymologie, *Himmelsohren* oder *Gottesohren*, die Gottheit in einem eigenthümlichen Bilde uns vorführt, wie sie, aus den unermesslichen

xvi. Exempelvis må nämnas, att i Förf:s ordförteckning *ja* betecknar jord, land, *jagana* ort, ställe. Men nu är *jagana* (*jahana*) i sjelfva verket ingen ting vidare än Locativ af *ja*.

Räumen des Himmels zur Erde herablauschend, durch Myriaden Ohren zugleich deren wechselnde Schicksale vernimmt." Att Förf. på detta ställe härledt *Numgy* af *Num* Gud, himmel och *ha* öra, är ögonskenligt, men i ordförteckningen sid. 277 förekommer åter en helt annan derivation. Här analytiserar Förf. ordet *Numgy* jemväl i tvenne sjelfständiga beståndsdelar, men nu kommer ej mera det "lyssnande örat" i fråga; utan *Numgy* betecknar på detta ställe himmelstjerna och härledes af *Num* himmel samt *gy*, som enligt Förf:s uppgift skall betyda "stjerna." Nu är emellertid rätta förhållande sådant, att *Num* betecknar både *Gud* och *himmel*, men *gy* är en hos adjectiva mycket vanlig härlednings[-]ändelse²⁷³⁰, som utmärker något, som till föremålet hör. Sålunda betecknar *Numgy* 1:o något till Gud eller himmelen hörande, 2:o stjerna.

Jag inskränker mig till dessa anmärkningar öfver den till min granskning ombetrodda ethnologiska delen af Förf:s arbete. Mycket vore visserligen ännu att tillägga till det redan anförda, men vid bedömandet af ett så omfattande och förtjenstfullt arbete som Förf:s, förbiser man gerna små brister och svagheter. Det ligger ju ej inom omfånget af mensklig förmåga att åstadkomma det fullkomliga, men så allvarliga bemödanden som Hr Schrenks förtjena dock alltid aktning och erkännande. Såsom ethnolog har Hr Schrenk i förevarande arbete troligen presterat mindre än i de flesta andra gebiet, som utgjort föremålet för hans; men äfven sin ethnologiska mission har han fyllt på ett sätt, som berättigar honom till grundade anspråk på uppmuntran ifrån Vetenskaps-Akademiens sida.